

Synchronische en diachronische geschiedenis: een inleidend artikel

Barbara Vos

In de studie van de geschiedenis gaan we doorgaans diachronisch te werk. Dit betekent dat we een bepaald thema proberen te onderscheiden in de chaos van het verleden, en dat thema als rode draad doorheen de tijd proberen te volgen. Op die manier creëren we orde in de enorme wirwar van feiten die samen ons verleden vormen. We doen dit door een reeks gebeurtenissen die algemeen als samenhangend worden beschouwd op te sommen, en door te trachten evoluties in die gebeurtenissen te benoemen en op een tijdslijn te plaatsen. Dit doen we bijvoorbeeld bij een fenomeen als de industriële revolutie of de Eerste Wereldoorlog. We kiezen een startpunt en een eindpunt en schikken een aantal gebeurtenissen tussen beide punten die volgens ons een bepaald verband tot elkaar vertonen. Dezelfde methode gebruiken we bijvoorbeeld wanneer we het leven van een belangrijke historische figuur bestuderen en samenvatten. We nemen de geboorte- en de sterfdatum en plaatsen daartussen de volgens ons relevante gebeurtenissen of verwezenlijkingen van die persoon.

Deze methode heeft een aantal duidelijke voordelen. We produceren regelmaat en overzichtelijkheid waar voordien enkel een onvatbare ontelbaarheid aan losse gegevens bestond. We zien grote thema's en gehelen ontstaan. Er wordt een verhaal gecreëerd waar voordien slechts afzonderlijke gebeurtenissen waren.

Het lager en secundair onderwijs kiest dan ook steeds voor deze methode. Het zorgt ervoor dat gebeurtenissen uit ons verleden gemakkelijker overgebracht worden. De diachronische geschiedenis als geheel is bovendien waardegeladen. Leerlingen krijgen een beeld van geschiedenis voorgeschoteld als ware het een pijl die zich doorheen de tijd voortbeweegt. Op die pijl staan "de belangrijke gebeurtenissen in de menselijke geschiedenis" netjes na elkaar geordend. Daarbij doorloopt men de achtereenvolgende dominante beschavingen. De pijl maakt een opwaartse beweging; een golf die steeds hoger reikt. De stadia die op elkaar volgen zijn steeds beter dan de voorgaande en terugkeren naar een lager stadium is niet mogelijk. Wanneer we een bepaald punt van vooruitgang hebben bereikt, dan kunnen we deze progressie niet meer ongedaan maken. Het beeld van de stijgende pijl is echter slechts één van de mogelijkheden om geschiedenis te bestuderen. Golfbewegingen (Malthus, Kondratieff, de seculaire trend), de perceptie van tijd als cirkelbeweging of als spiraal zijn slechts enkele andere mogelijkheden.

Zelden wordt erop gewezen dat de geschiedenis die men in het onderwijs aanbiedt een keuze is van feiten en geen weergave van de werkelijkheid. Zo bestudeert men respectievelijk de prehistorie, het oude nabije Oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen enzovoort, maar wat bestaat er naast deze dominante beschavingen?

Geschiedenis lijkt wel een vacuüm waar slechts één (belangrijke) gebeurtenis op één plaats tegelijk kan plaats vinden, terwijl geschiedenis eigenlijk een lappendeken is van tegelijkertijd gebeurende elementen. De orde die wij eraan toekennen, bestaat eigenlijk niet.

Wat verloren dreigt te gaan wanneer we voortdurend op deze manier werken, is een appreciatie van hoe het leven was op een willekeurig moment in het verleden – niet per se het leven van één specifieke persoon of groep mensen, maar het leven van *de mens(heid)*. We laten ons verblinden door bloedige oorlogsfeiten en uitmuntende kunstuitingen en hebben geen oog voor de rest. We kennen de renaissance als een periode waarin de kunsten bloeiden en de beschaving heropleefde. Het zijn echter niet de marmeren beelden van Michelangelo en Donatello die ons iets kunnen vertellen over het leven in de 15de eeuw. Het opgraven van het grondplan van een boerderij of het uitgraven van een kelder van een stadswoning vertellen ons veel meer over het leven in deze periode. Waarom laten we ons steeds leiden door de producties en uitspraken van enkelingen en door uitzonderlijke gebeurtenissen in plaats van de blik te richten op het leven van alledag?

De geschiedenis is zonder twijfel een menselijke constructie en ontstaat achteraf. Na een (on)bepaalde tijd kennen we een waarde toe aan gebeurtenissen. Is die waarde groot, dan krijgt de gebeurtenis een plaatsje in de geschiedenisboeken. Beslissen we dat de gebeurtenis niet het vermelden, en dus ook het onthouden, waard is, dan raakt deze al gauw in de vergetelheid. Op deze manier hebben we over sommige periodes slechts kennis van het leven van de elite. Wat de minder bedeeden doormaken, kan op weinig interesse rekenen, dus het verdwijnt in de mist van het verleden. Gelukkig ontstond enkele decennia geleden ook de interesse voor andere lagen binnen de bevolking.

Helaas is dit dus niet altijd het geval geweest. Hierdoor hebben we een tijdlijn overgehouden die doorspekt is van “belangrijke” feiten en die het grootste deel van de geschiedenis onontdekt laat. Bovendien gaan we vaak door eenzijdige diachronische studie van thema’s en tijdperken tegelijkertijd het menselijk leven in het verleden als iets eendimensionaals voorstellen. Toch gebeuren en gebeurden op eender welk moment oneindig veel verschillende zaken – zaken die met elkaar verband houden en zaken die los van elkaar staan. Wat we zouden moeten kunnen doen, is als het ware een dwarsdoorsnede maken van één bepaald tijdstip, en kijken wat er allemaal tegelijkertijd plaatsvond. Dit is uiteraard onmogelijk en we moeten onszelf steeds beperkingen opleggen. Toch is het de moeite waard – ondanks deze beperkingen – om er eens voor te kiezen synchronisch te werk te gaan; ergens op één punt op de tijdslijn postvatten en in het rond kijken. Op die manier ontstaat als het ware een caleidoscopisch beeld van één gekozen tijdstip in het verleden. Een derde mogelijkheid houdt een combinatie van beide in. De voordelen liggen hier uiteraard voor de hand.

Ook wanneer we volkskunde bestuderen, worden we voor deze mogelijkheid gesteld. Iedere onderzoeker en auteur maakt zijn eigen keuze. Daarom wilden wij u wat dit thema betreft inlichten wat de mogelijkheden en de beperkingen zijn. Eens u zich bewust bent van de keuze die de auteur heeft gemaakt, kan u ieder artikel in een gepast perspectief plaatsen. Veel leesplezier!